

در نشست مبانی ایران شناختی پیشرفت مطرح شد

نقش سرمایه اجتماعی در توسعه ایران

مطالعات توسعه

مهدیه سادات نقیبی

گروه اندیشه

مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با همکاری مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، اولین جلسه از سلسله نشست‌های تخصصی خود با عنوان «مبانی ایران شناختی پیشرفت» را به موضوع «نقش سرمایه‌های اجتماعی و انسانی در پیشرفت تاریخی ایران» اختصاص داد. در این جلسه، دکتر غلامرضا غفاری و دکتر سید احمد فیروزیآبادی، از اساتید برجسته حوزه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران، با تحلیل تاریخی و میدانی سرمایه‌های اجتماعی در ایران، نقش مهم آنها در توسعه کشور را متذکر شدند و وضعیت امروز سرمایه اجتماعی در ایران را به تحلیل نشستند.

ضعف نهادهای مدنی اصلی‌ترین تهدید برای توسعه ایران

دکتر غلامرضا غفاری، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران و عضو اندیشکده امور اجتماعی مرکز الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت، با نگاهی تاریخی، سرمایه‌های اجتماعی و انسانی ایران را کلید فهم ماندگاری این سرزمین در طول تاریخ دانست. او تأکید کرد که ایران با وجود زیست تاریخی پر فراز و نشیب، به دلیل بهره‌مندی از منابع طبیعی، فرهنگی و اجتماعی ایران بدون درک نقش سرمایه اجتماعی، در گذر زمان، به «نگاه به تاریخ» تبدیل شده است. او تأکید کرد که ایران با وجود زیست تاریخی پر فراز و نشیب، به دلیل بهره‌مندی از منابع طبیعی، فرهنگی و اجتماعی ایران بدون درک نقش سرمایه اجتماعی، در گذر زمان، به «نگاه به تاریخ» تبدیل شده است. او تأکید کرد که ایران با وجود زیست تاریخی پر فراز و نشیب، به دلیل بهره‌مندی از منابع طبیعی، فرهنگی و اجتماعی ایران بدون درک نقش سرمایه اجتماعی، در گذر زمان، به «نگاه به تاریخ» تبدیل شده است.

غفاری تأکید می‌کند که ایران با وجود زیست تاریخی پر فراز و نشیب، به دلیل بهره‌مندی از منابع طبیعی، فرهنگی و اجتماعی ایران بدون درک نقش سرمایه اجتماعی، در گذر زمان، به «نگاه به تاریخ» تبدیل شده است.

دخالت دولتی در فرهنگ مردمی می‌تواند خطرناک‌ترین تهدید برای سرمایه اجتماعی شود. سرمایه اجتماعی باید نه صرفاً در برنامه‌های توسعه، بلکه در سیاست‌های روزمره و نگاه فرهنگی مسئولان مورد توجه قرار گیرد. جامعه‌ای که اعتمادش به نهادهای رسمی تضعیف شده، به اعتماد عمومی، بی‌اعتمادی به سازمان‌ها، و گسترش شبکه‌های غیررسمی و پنهان مشارکت بود. نایمید شدند و دوباره به دایره‌های کوچک‌تر خانوادگی پناه بردند. در سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ اشاره کرد و گفت: «این پژوهش‌ها نشان داد که سرمایه اجتماعی در سطح کلان، دچار افت شده است. اعتماد مردم، به رسانه و به نهادهای رسمی تضعیف شده است. تنها جایی که اعتماد باقی

مانده است، روابط خرد و آشنایانه است؛ همان جایی که هیچ‌گاه نهادهای رسمی نتوانستند به آن نفوذ کنند. اما این به معنای سلامت جامعه نیست؛ بلکه نشان‌دهنده چالش اعتماد رسمی و میل به درون‌گرایی اجتماعی است که در نتیجه آن صندوق قرض‌الحسنه خانوادگی جای بانک و مراسم خانوادگی جای نهادهای عمومی را می‌گیرد.» غفاری در پایان بر سه مفهوم مهم «مدارا»، «گفت‌وگو» و «مصالحه» برای ترمیم سرمایه اجتماعی تأکید گذاشت: «این سه، خمیرمایه زیست اجتماعی ایرانی در دوره‌هایی شکوفا بوده‌اند. بدون آنها، جامعه فقط با ابزار، آمار و دستور اداره می‌شود؛ نه با دل‌های پیوسته و اعتمادهای بلندمدت. بنابراین باید باز برای رسیدن به توسعه، گفت‌وگو و مدارا و مصالحه را در جامعه تقویت کرد.» او با نگاهی تاریخی، از سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از ذخایر تمدنی کشور یاد کرد و نسبت به فرسایش این سرمایه هشدار داد و با اشاره به پیمایش‌های ملی، کاهش اعتماد عمومی و ضعف نهادهای مدنی را از مهم‌ترین تهدیدهای کنونی در مسیر توسعه ایران برشمرد.

سهم «مشارکت‌های مردمی» در ساختار توسعه

دکتر سید احمد فیروزیآبادی، دانشیار و مدیر گروه توسعه اجتماعی دانشگاه تهران، به تبیین سرمایه اجتماعی از منظر ساختاری و شناختی پرداخت و نشان داد که چگونه این سرمایه می‌تواند در تاب‌آوری اجتماعی اثرگذار باشد. او تجربه مشارکت‌های مردمی در جنگ، زلزله و کرونا را مثال آورد و گفت: «نهادهای مذهبی، خانواده، انجمن‌های زادگاهی، وقف و نذر، شبکه‌های داوطلبانه و مجازی از مهم‌ترین ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی‌اند که نباید تضعیف شوند.»

فیروزیآبادی معتقد است سرمایه اجتماعی در سه نگاه خود را نشان می‌دهد: «پیش از بحران، هنگام بحران، و پس از آن. در هر سه مرحله، آن چه جامعه را سرپا نگه می‌دارد، نه فقط تصمیمات کلان یا امکانات دولتی، بلکه انگیزه‌های درونی و شبکه‌های اعتماد مردمی است. تجربه جنگ تحمیلی، زلزله بم، بحران کرونا، همه گواهی بر این حقیقت‌اند.»

فیروزیآبادی می‌گوید: «شهرداری اگر خودش ریشه بزند، دیگر بچه‌های محله انگیزه‌ای برای چراغانی

ندارند.» او معتقد است دولت به جای تقویت مشارکت مردمی، خود بدل به بازیگر اصلی مراسم‌ها، فعالیت‌ها و حتی کمک‌رسانی‌ها شده است. او بر نقش نهادهای غیردولتی همچون انجمن‌های محلی و شبکه‌های نذر و وقف، شوراهای محلی و شخصیت‌های محلی تأکید گذاشت. به‌زعم او، این چهره‌ها همان «واسطه‌های اجتماعی» هستند که می‌توانند شکاف مردم و نهادهای ترمیم کنند. او از تجربه شکست خورده دخالت در کنش‌های محلی سخن می‌گوید: «آنجایی که با ورود نهادهای رسمی، نه تنها مشارکت مردمی از بین رفت، بلکه بازارچه‌ها، ریش‌سفیدان و همه آن پیوندهای فرهنگی نیز نابود شد.»

فیروزیآبادی تصریح می‌کند: «دخالت دولتی در فرهنگ مردمی، می‌تواند خطرناک‌ترین تهدید برای سرمایه اجتماعی شود. سرمایه اجتماعی باید نه صرفاً در برنامه‌های توسعه، بلکه در سیاست‌های روزمره و نگاه فرهنگی مسئولان مورد توجه قرار گیرد. جامعه‌ای که اعتمادش را از دست بدهد، دیگر نه مشارکت

می‌کند، نه همراهی می‌شود، نه حتی گوش می‌دهد.»

توسعه نیازمند شنیدن صداهای متنوع است

در بخش پایانی نشست، برخی از اساتید حاضر در این هم‌اندیشی به طرح دیدگاه‌های خود پرداختند و از دیگر موانع توسعه در ایران گفتند. دکتر عسکری، در این رابطه، نسبت به حذف نخبگان اجتماعی هشدار داد و گفت: «توسعه نیازمند شنیدن صداهای متنوع است.» او با اشاره به تجربه ۶۰ ساله خود در جامعه روستایی ایران، استفاده از سرمایه اجتماعی را کافی دانست و خواستار توجه به تجربه زیسته مردم در سیاست‌گذاری‌ها شد.

دکتر اسلامی، از دیگر اساتید حاضر در این نشست گفت که باید به جامعه امروز با ابزارهای نوین فهم نگریست و هوش مصنوعی، جامعه‌شناسی مجازی و مفاهیمی مانند «دورگاهی مفهومی» را در درک و فهم جامعه جدی‌تر گرفت. او از ضعف در درک دینامیک شبکه‌های اجتماعی و مجازی انتقاد کرد و تحلیل اجتماعی شد.

نماینده مجلس شورای اسلامی مطرح کرد:

رشد ۵۰ درصدی اعتبارات طرح نشان دار کردن مالیت‌ها برای توسعه زیرساخت‌های کشور

عضو کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی تصریح کرد: مشارکت یافتن مردم در تعیین محل مصرف مالیت خود برای سال ۱۴۰۴ با رشد بیش از ۵۰ درصدی در سقف اعتبارات مالیت پرداخت مردم همراه است. فضل‌الله رنجبر، نماینده کرمانشاه در مجلس در ارتباط با اجرای طرح نشان‌دار کردن مالیت‌ها طی سال گذشته و تکمیل حدود ۲ هزار پروژه با اعتباری در حدود ۱۲ هزار میلیارد تومان تصریح کرد: نشان‌دار کردن مالیت‌ها اقدام خوبی است که مزیت‌های زیادی برای کشور دارد. یکی از مهمترین نتایج مثبت طرح این است که اعتماد مودیان را به نظام مالیتی کشور بالا می‌برد و با رضایت خاطر بیشتری اقدام به پرداخت مالیت می‌کنند.

عضو کمیسیون اجتماعی مجلس ادامه داد: ایجاد شفافیت در محل هزینه‌کرد مالیت‌ها نیز از دیگر مزیت‌های طرح مورد بحث است.

شفافیت در امور مالیاتی به همراهی بیشتر مودیان با نظام مالیاتی کشور و ایجاد نظم و انضباط بیشتر در کارها منجر می‌شود.

وی درخصوص تعریف حدود ۱۵۰ طرح توسعه راه و آبرسانی نیز خاطرنشان کرد: این طور اقدام‌ها در راستای حمایت از مناطق محروم و ایجاد عدالت در دسترسی به زیرساخت‌های اساسی است. در چارچوب طرح نشان‌دار کردن مالیت‌ها، مناطق کمتر توسعه‌یافته مورد توجه قرار می‌گیرند و همین امر به افزایش عدالت در توزیع امکانات در کشور می‌انجامد و به حل مشکلات آنان کمک

نماینده ابهر در مجلس شورای اسلامی مطرح کرد:

محرومیت زدایی از کشور با نظرخواهی از مردم در طرح نشان‌دار کردن مالیت‌ها

نماینده ابهر، خرمدره و سلطانیه در مجلس گفت: استفاده از درآمد‌های مالیاتی با نظر مستقیم مردم برای تکمیل پروژه‌های نیمه تمام ابتکار بسیار مهمی از سوی دولت است که نه تنها منجر به کاهش ناعدالتی و فرار مالیاتی خواهد شد بلکه مردم نیز مالیت خود را به سمت محرومیت‌زدایی از مناطق محروم سوق دادند که اتفاق بسیار مبارکی است و می‌توان از این ظرفیت در راستای بهره‌وری بیشتر استفاده کرد. به‌طور مثال، تعریف پروژه‌های مربوط به توسعه راه‌ها و آبرسانی که در طرح نشان‌دار کردن سال جاری مطرح شده است، مثبت ارزیابی می‌شود.

مالیاتی حقوق اصناف حفظ خواهد شد و از سوی دیگر نیز هزینه‌های مودیان در ترانزنامه‌های مالی پذیرفته شده و براساس سلیقه تشخیص ممیزی دلیل در رد آن صادر نخواهند شد.

عضو هیأت رئیسه اتاق تهران:

با اجرای تبصره ماده ۱۰۰، تکالیف مودیان تسهیل شد

داشته است، این کاهش مورد پذیرش قرار گیرد. عضو هیأت رئیسه اتاق تهران در ادامه گفت: درصد دقیق استفاده‌کنندگان از تبصره ماده ۱۰۰ نزد سازمان امور مالیاتی کشور است، چراکه ما به شبکه رسمی اطلاعاتی فراگیر و موثقی که آمار دقیقی از میزان بهره‌مندی اصناف در سراسر کشور ارائه دهد، دسترسی نداریم. با این حال، براساس شواهد و قرائن موجود اکثریت اصناف، حدود ۸۰ درصد، از این تبصره استفاده کرده‌اند. مهم‌تر اینکه با اجرای این تبصره، دولت به حقوق خود رسیده و اطلاع دادرسی و رسیدگی‌های بعدی در کمیسیون‌های حل اختلاف نیز کاهش یافته است.

کافمی در پایان درخصوص مزایای هوشمندسازی نظام مالیاتی، گفت: اصناف امروز با بهره‌گیری از ابزارهای هوشمند و راهکارهای دولت الکترونیک خود را هماهنگ کرده‌اند؛ با الکترونیکی شدن نظام

مالیاتی نیز عملاً کاسته شد. عضو هیأت رئیسه اتاق تهران تصریح کرد: انتظارات این است با توجه به شرایط اقتصادی کشور و به‌منظور ایجاد شفافیت مالی درآمد سالانه هر مودی مبنای استفاده از تسهیلات تبصره ۱۰۰ و ملاک محاسبه مالیت‌وی قرار گیرد. وی تصریح کرد: آخرین موضوع، متعلق به کسبه و بنگاه‌های خرد و کوچک بود که در این جنگ ۱۲ روزه با ایستادگی و تلاش، نقش مهمی ایفا کردند. در این دوره، همه اقشار جامعه، از نظامیان و بسیجی‌ها گرفته تا دیگر گروه‌های اجتماعی، وحدت و انسجام قابل‌توجهی نشان دادند. در همین راستا درخواست من این است که تبصره ماده ۱۰۰ توسط دولت و سازمان امور مالیاتی، جدی‌تر مدنظر قرار گیرد و برای آن دسته از مودیان که هنگام تسلیم اظهارنامه، درآمد سال مالی‌شان نسبت به سال قبل کاهش

عضو هیأت رئیسه اتاق تهران تصریح کرد: تبصره ماده ۱۰۰ قانون مالیت‌های مستقیم با تسهیل در امور مودیان به آن‌ها امکان می‌دهد سهم مالیاتی و حقوق دولت را به‌سادگی و در موعد مقرر پرداخت کنند. اسماعیل کاظمی عضو هیأت رئیسه اتاق تهران در گفت‌وگو با رسانه مالیاتی ایران، در رابطه با تبصره ماده ۱۰۰ قانون مالیت‌های مستقیم، اظهار داشت: مسأله تبصره ماده ۱۰۰ یک موضوع تخصصی در زمینه پرداخت موضوع سریع مالیت است. از سوی دیگر اجرای این تبصره با تسهیل در امور مودیان به آن‌ها امکان می‌دهد سهم مالیاتی و حقوق دولت را به‌سادگی و در زمان مقرر پرداخت کنند.

وی افزود: با اجرای تبصره ماده ۱۰۰ قانون مالیت‌های مستقیم، موضوع ممیزمحوری به‌طور خودکار از دستور کار سازمان خارج شد؛ علاوه بر این از حجم کارهای روزمره و مراجعات مکرر به ادارات کل سازمان